

INFLYASION TARGETLASH REJIMINI QO‘LLASH MAKROIQTISODIY BARQARORLIK VA AHOLI FARAVONLIGINI TA‘MINLASHNING ZARURIY SHARTI

Pardayev Taxir Mavlanovich¹
TDIU, 2-kurs Makroiqtisodiyot magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston sharoitida inflyatsiyaga qarshi siyosat rejimining tanlanishi, O‘zbekiston Markaziy bankining vazifasi, inflyatsion targetlash pul-kredit siyosatini olib borishning eng ommabop usullaridan biri ekanligi, narxlar barqarorligini ta'minlash, inflyatsion targetlash rejimi bir necha makroiqtisodiy maqsadlarga erishish imkonini berishi hamda asosiy stavka haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: inflyatsiya, O‘zbekiston Markaziy banki, inflyatsion targetlash, pul-kredit siyosati, narxlar barqarorligi, asosiy stavka.

O‘zbekiston sharoitida inflyatsiyaga qarshi siyosat rejimining tanlanishi qator sabablar bilan izohlanadi. Bugungi kunda inflyatsion targetlash pul- kredit siyosatining ta’sirchan rejimi sifatida o‘zini namoyon qilib, o‘rta muddatli istiqbolda narxlar barqarorligini ta’minlash maqsadiga eng muvofiq keluvchi rejim hisoblanadi.

Kirish. Har bir davlat Markaziy bankining, shu jumladan, O‘zbekiston Markaziy bankining vazifasi inflyatsiyani jilovlashdir. Darhaqiqat, so‘mning qadrsizlanishi va erkin konvertatsiyaga o‘tish davrida (2017—2019-yillar) mamlakatda inflyatsiya yuqori darajada, ya’ni, o‘rtacha 15 foiz atrofida bo‘lgan. Ammo 2020-yilga kelib Markaziy bank inflyatsiya darajasini 11,1 foizgacha tushirishga muvaffaq bo‘ldi. Inflyatsiyani doimiy ravishda past darajada ushlab turish Markaziy bankning ustuvor vazifasidir.

1-rasm. Inflyatsiyani targetlash rejimiga bosqichma-bosqich o‘tish¹

¹ Muallif ishlanmasi

Asosiy qism. Yuqorida keltirilgan rasmdan aniqlashimiz mumkinki, Inflyatsiyani targetlash rejimiga bosqichma-bosqich o'tish O'zbekiston prezidentning 2019-yil 18-noyabrdagi farmonida tasdiqlangan bo'lib, Farmonga muvofiq, Markaziy bank 2019-yildan 2022-yilgacha 7,5 foizgacha va 2023-yilga kelib 5 foizgacha pasayishini ta'minlaydi. Xalqaro valyuta jamg'armasiga ko'ra, O'zbekiston Markaziy banki inflyatsion targetlash tizimiga tasdiqlangan muddatda to'liq o'tishga ijobiy baho berilgan.

Hozirgi kunda inflyatsion targetlash pul-kredit siyosatini olib borishning eng ommabop usullaridan biri bo'lib, ushbu usul jahondagi 40 dan ortiq mamlakatlarda qo'llanilmoqda. Inflyatsiyaning maqsadli ko'rsatkichi (targeti)ga erishish uchun pul-kredit siyosati mexanizmlari bosqichma-bosqich ushbu rejimga o'tkazilib, inflyatsiyani pasaytirishda samarali instrument sifatida foydalaniladi. O'z navbatida, ushbu rejimning qo'llanilishi narxlar barqarorligini ta'minlash orqali o'rta muddatli istiqbolda mustahkam va barqaror iqtisodiy o'sish uchun qo'shimcha sharoitlar yaratishi mumkin.

Shu bilan birga, Markaziy bank inflyatsiya darajasining eng mos maqsad (target)ini aniqlab olib, unga pul-kredit siyosati instrumentlarini qo'llash, iqtisodiy rivojlanishni muntazam tahlil qilish va pul-kredit siyosati rejalarini keng yoritish orqali erishadi.

Markaziy bank inflyatsiyaning erishilishi zarur eng mos maqsad (target)ini (masalan, inflyatsiyaning 5 foizli darajasiga erishish) o'rnatib, ushbu targetni pul-kredit siyosati instrumentlaridan foydalangan holda saqlashi lozim.

Narxlar barqarorligini ta'minlash inflyatsion targetlash rejimiga o'tishda samarali usullardan biri bo'lib, u o'z navbatida, "O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki to'g'risida"gi Qonunga muvofiq, Markaziy bankning bank tizimi va to'lov tizimlari ishlashining barqarorligini ta'minlash singari asosiy maqsadlari qatorida turadi. Past darajadagi va prognoz qilinadigan (barqaror) inflyatsiya mamlakatda barqaror iqtisodiy o'sish uchun juda zaruriy omil hisoblanadi. Binobarin, inflyatsion kutilma tijorat banklari tomonidan kredit ajratishda undagi foiz stavkasiga qo'shiladi hamda yuqori inflyatsion kutilma kredit foiz stavkasining yuqori bo'lishiga olib keladi.

Barqaror iqtisodiy o'sish uchun past darajadagi va prognoz qilinadigan (barqaror) inflyatsiya markaziy banklar uchun zaruriy shartlardan biri hisoblanadi. Shu sababli, past darajadagi va prognoz qilinadigan (barqaror) inflyatsiyani ta'minlash aksariyat markaziy banklar tomonidan ularning uzoq muddatli maqsadi (target) sifatida belgilanadi.

Inflyatsion targetlash rejimi bir necha makroiqtisodiy maqsadlarga erishish imkonini beradi:

narxlarning keskin oshishi va yuqori inflyatsiyani oldini olish;

- pul bozorini shakllantirish, pul bozorini segmentlash sabablarini bartaraf etish;
- ichki va tashqi omillarni hisobga olgan holda, aholi va tadbirkorlarning to'lov qobiliyatini qo'llab-quvvatlash hamda moliya sektorining barqarorligini ta'minlash.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki inflyatsion jilovlash rejimi sharoitlarida pul kredit siyosatining quyudagi instrumentlari foydalanadi:

Inflyatsion targetlash rejimida inflyatsiya darajasini ushlab turish uchun pul-kredit siyosatining asosiy instrumentlaridan biri bo'lib, Markaziy bank tomonidan belgilanadigan asosiy stavka hisoblanadi.

Markaziy bank asosiy stavkani o'zgartirish orqali tijorat banklari tomonidan omonat va kreditlar bo'yicha taklif etiladigan foiz stavkalariga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu o'z navbatida, umumiy talab orqali iqtisodiyotdagi narx darajasiga ta'sir ko'rsatadi.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan inflyatsion targetlash rejimiga bosqichma-bosqich o'tilayotgan bo'lib, 2023 yilda 5 foiz darajadagi inflyatsion maqsad (target)ga erishish rejalashtirilgan.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va uning inflyatsiyaga qarshi kurashdagi asosiy vazifalaridan biri bu Markaziy bank asosiy stavkasi – pul kredit siyosatining asosiy instrumentlaridan biri hisoblanadi. Banklararo pul bozoridagi foiz stavkalari, shuningdek, Markaziy bank tomonidan bank tizimiga likvidlikni taqdim etish bevosita asosiy stavkaga bog'liq.

Asosiy stavka iqtisodiyotdagi foiz stavkalari darajasiga, shuningdek, aholi va biznesning iste'mol va investitsion (sarmoya kiritish) qarorlariga ta'sir ko'rsatgan holda ichki talab va inflyatsiya darajasi o'zgarishida ahamiyat kasb etadi.

Shuni ham alohida ta'kidlash kerakki, asosiy stavka darajasi Markaziy bank boshqaruvi majlislarida pul-kredit siyosati sharoitlari, joriy va kutilayotgan inflyatsiya darajasi hamda makroiqtisodiy holatni inobatga olgan holda belgilanadi. Odatda, agar inflyatsiya darajasi ko'tarilsa, Markaziy bank ham asosiy stavkani ko'taradi. Agar inflyatsiya darajasi pasaysa, bunda Markaziy bank asosiy stavkani pasaytiradi.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining monetar siyosatini asosiy vazifalardan biri ham inflyatsiya sur'atlarini pasaytirishdan iborat. Chunki Markaziy bankning monetar siyosatin to'g'ri olib borilishiga ta'sir qiluvchi omillardan biri bo'lib inflyatsiya hisoblanadi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 22 oktyabrdagi yangi tahrirda qabul qilingan “**Valyutani tartibga solish to'g'risida**”gi O'RQ-573-sonli qonuni valyuta munosabatlarini tartibga solishda Markaziy bankga katta erkinlik berilgan bo'lsa, O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 11 noyabrdagi yangi tahrirda qabul qilingan “**O'zbekiston Respublikasi Markaziy bank to'g'risida**”gi O'RQ-582-sonli qonuni Markaziy bank bosh maqsadini aniq belgilab bergan bo'lib, bunda uning bosh maqsadi mamlakatda narx barqarorligini ta'minlash ekanligi keltirilgan.

Xulosa. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki mamlakat iqtisodiyotida narx barqarorligini ta'minlashda muhim ikki zaruriy shartga e'tibor qaratishi lozim. Bular, birinchidan iqtisodiy o'sish va inflyatsiya darajasi o'rtasidagi optimal balansga erishish hamda ikkinchidan inflyatsiyaning prognoz ko'rsatkichi bilan uning maqsadli ko'rsatkichi o'rtasidagi tavofutni kamaytirishda Markaziy bank pul-kredit siyosati transmission mexanizmi rivojlangan bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Chunki rivojlangan davlatlar tajribasidan foydalangan holda Markaziy bank “arsenal”ida inflyatsiyaga yetarlicha ta'sir ko'rsatadigan transmission mexanizm kanallarini rivojlantirish hayotiy muhim va dolzarb sanaladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. <https://finlit.uz/uz/articles/monetary-policy/base-rate/>
2. <file:///C:/Users/Admin/Downloads/zbekiston-i-tisodiyoti-musta-il-taraiyotining-mu-im-natizhalari-amda-isti-bolli-y-nalishlari.pdf>
3. <https://daryo.uz/2017/09/04/yuliy-yusupov-inflyatsiya-nimasi-bilan-zararli-va-unga-qarshi-qanday-kurashish-mumkin>
4. <https://mineconomy.uz/uz/node/2408> <https://finlit.uz/uz/articles/monetary-policy/concept-of-inflation/>